

Wetenschap en impact

3

Wetenschap en impact

Met de ambitie om maximale positieve maatschappelijke impact te bereiken verzette ESSB de bakens van het onderzoek. In hoog tempo nam impact-gedreven onderzoek een steeds prominentere plaats in. Rotterdam fungeert hierbij als 'living lab' voor uiteenlopende maatschappelijke vraagstukken, die door middel van inter- en transdisciplinair onderzoek beantwoord moeten worden. Door gericht te investeren in de kwaliteit en ondersteuning van het onderzoek en door het creëren van de juiste balans en verbinding tussen innovatief, fundamenteel en impact-gericht onderzoek hoopt ESSB een stevige basis te leggen voor de toekomst.

Heroriëntatie op maatschappelijke vraagstukken

Ter voorbereiding op de eerste strategie in de geschiedenis van ESSB werden in 2018 rondetafelgesprekken gevoerd. Alle medewerkers werden uitgenodigd om mee te denken over de toekomstige rol, koers en inrichting van de faculteit. Een van de belangrijkste uitkomsten was dat er een grote behoefte was om naast het fundamentele onderzoek ook het impactgedreven onderzoek verder op te bouwen en uit te werken. Sterker nog: de faculteit stelde zich voor de opgave om die twee met elkaar te verbinden en te integreren in een helder onderzoeksbeleid.

Deze wens hing samen met de bestaande werkdruk die als hoog en belastend werd ervaren. Lang niet iedereen kwam goed tot zijn recht in het heersende werkklimaat, waarin het bijna uitsluitend ging om publiceren. Het uitgangspunt dat je slechts een academische carrière kon maken wanneer je hoog scoorde op de zogenoemde H-index, werd ter discussie gesteld. Deze discussie vond niet alleen op de Erasmus Universiteit plaats, maar in heel Nederland. De combinatie met toenemende onderwijsverplichtingen als gevolg van het almaar groeiende aantal studenten uit binnen- en buitenland, gaf het academisch werk het ongewenste karakter van een ratrace. Van hieruit ontstond de gedachte dat onderzoek niet uitsluitend in het teken zou moeten staan van de kwantiteit, het wetenschappelijke prestige en de persoonlijke ontwikkeling en carrière, maar juist meer uit moest gaan van de eigen, al dan niet gebundelde kracht van de verschillende disciplines in de vorm van *team science*. Er werden geen concessies

gedaan aan de kwaliteit van het wetenschappelijke werk, maar de wetenschappelijke kennis en kwaliteiten van ESSB zouden meer en concreter verbonden moeten worden met maatschappelijk relevante vraagstukken.

Onderzoeksdirecteur prof. dr. Semiha Denктаş, sinds 2019 vice-decaan Onderzoek, herinnert zich de groepsgesprekken als uitermate waardevol: ‘Het was echt een bottom-upproces. Hier werden fundamentele vragen gesteld als “wat is onze rol?” en “hoe stellen we ons op tegenover de uitdagingen die op dit moment in de samenleving spelen?” Ging het alleen maar om meer publicaties uitbrengen en op een hele solistische manier artikelen schrijven? Of zullen we nu ook meer met elkaar in gesprek gaan, kijken wat je samen kunt doen, de input vanuit verschillende disciplines en perspectieven meenemen.’ De gesprekken luidden een keerpunt in: de samenwerking tussen wetenschappers vanuit hun verschillende disciplines werd aangemoedigd en gefaciliteerd. Denктаş: ‘Het werd duidelijk dat collega’s behoefte hadden om nieuwe dingen te gaan proberen, te experimenteren en meer samen te gaan werken, zonder daarbij het goede oude weg te gooien. We hadden natuurlijk al goed functionerende kenniswerkplaatsen in samenwerking met de gemeente en er waren ook andere grassroot-initiatieven opgezet. We hebben gezegd: “We gaan deze hele termijn gebruiken om dingen uit te proberen en om iets in gang te zetten.” Het werd tijd dat we een aantal kaders gingen vaststellen die ons zouden helpen onze strategische koers uit te zetten.’

Die kaders kwamen er, in de eerste plaats in de vorm van de vier strategische pijlers die ESSB

opstelde in het strategiedocument ‘Meeting the future society’, dat in 2018 werd gelanceerd, te weten: Global Social Challenges, Vital Cities and Citizens, Organisational Dynamics in a Digital Society en Behavioural Change. Deze pijlers waren bepalend voor de inrichting van het onderwijs en voor de ontwikkeling en inhoud van een aantal grote onderzoeksprogramma’s. Op initiatief van Semiha Denktaş is ESSB in samenwerking met Erasmus Research Services vervolgens een portfolio-analyse gaan maken van alle activiteiten en projecten op het gebied van onderzoek. De uitgebreide inventarisatie gaf een goed beeld van wat de verschillende disciplines in huis hadden en hoe alle werkzaamheden zich verhiielden tot de nieuwe strategie. Op basis hiervan konden de programmadirecteuren onderzoeksbeleid gaan maken en accenten gaan leggen, waardoor de aansluiting bij de impact-ambitie van ESSB kon worden bevorderd. Het doel was beter balanceren: naast het fundamentele monodisciplinaire onderzoek werden mogelijkheden gecreëerd voor andere typen van onderzoek.

Rotterdam als living lab

De kanteling naar meer impact-gedreven onderzoek maakte ESSB tot een van de voorlopers in de sociale en gedragswetenschappen in Nederland. Een belangrijk voordeel is dat de faculteit onderdeel uitmaakt van een universiteit, gelegen in het grote, dynamische en multiculturele Rotterdam. De stad fungeerde al veel langer als onderzoekslaboratorium, zoals bijvoorbeeld in de beleidsgerichte onderzoeken van socioloog prof. dr. Godfried Engbersen (PAGINA 56-57) naar langdurige werkloosheid en andere sociale problemen. De zogenoemde Kenniswerkplaatsen,

waarin de ESSB samenwerkt met gemeenteteamtenaren om kennis en expertise over allerlei stedelijke thema’s uit te wisselen en te ontwikkelen, zijn hiervan ook een concreet voorbeeld. Sinds het onderzoek naar maatschappelijke vraagstukken daadwerkelijk onderdeel uitmaakt van de strategie, wordt Rotterdam als ‘city-lab’ nog verder uitgediept.

Onder de vlag van het Erasmus Initiative Vital Cities and Citizens bijvoorbeeld, dat sinds 2018 wordt uitgevoerd onder leiding van directeur prof. dr. Jurian Edelenbos, wordt onderzoek gedaan ter verbetering van de kwaliteit van het leven in de grote stad (PAGINA 58-59). In samenwerking met maar liefst acht faculteiten van de EUR wordt in negen verschillende wijken in Rotterdam onderzoek gedaan naar uiteenlopende thema’s als de invloed van digitalisering, duurzaam wonen, daklozenproblematiek, etc., waarbij de onderzoekers nadrukkelijk inzetten op de participatie van inwoners. Een ander voorbeeld van een project waarbij op grote schaal van de stad gebruikgemaakt wordt, is het in 2022 gestarte onderzoeksprogramma Kinderarmoede, ontstaan uit het initiatief van Nationaal Fonds Kinderhulp en de gemeente Rotterdam. Het programma staat onder leiding van bijzonder hoogleraar Kinderarmoede Nicole Lucassen, die samen met de Hogeschool Rotterdam het onderzoek in verschillende Rotterdamse wijken uitvoert. Het onderzoek moet uiteindelijk leiden tot een integrale aanpak van kinderarmoede (PAGINA 60-61).

De combinatie impact-gedrevenheid en Rotterdam had bovendien een grote aantrekkingskracht op prominente onderzoekers die

de afgelopen jaren ESSB zijn komen versterken. Onder hen bevond zich prof. dr. Moniek Buijzen, die in 2019 vanuit Nijmegen overkwam om hier in haar Movez Lab (pagina 62-63) onderzoek te doen naar hoe jongeren omgaan met de vele vormen van media, gelet op de verbetering van hun welzijn. Vrijwel tegelijkertijd verscheen ook prof. dr. Eveline Crone op het ESSB-podium, de vanuit Leiden afkomstige neurowetenschapper, die in haar Sync Lab onderzoek doet naar de wijze waarop jongeren opgroeien in de snelle en complexe samenleving. Crone haalde bovendien in 2022 als eerste Woudestein-wetenschapper de prestigieuze Zwaartekrachtsubsidie van NWO binnen voor haar onderzoeksproject Growing Up Together in Society (GUTS), waarmee maar liefst 22 miljoen euro gemoeid was (PAGINA 66-67).

Movez Lab, Sync Lab, het onderzoeksprogramma Kinderarmoede, de kenniswerkplaatsen, het zijn allemaal voorbeelden van projecten die maatschappelijke impact nastreven door middel van multi- of interdisciplinair onderzoek. Die manier van werken vereist samenwerking, tussen individuele wetenschappers onderling, tussen de disciplines binnen de faculteit, met andere faculteiten en universiteiten of met maatschappelijke partners. Dit geldt bijvoorbeeld ook voor de in 2020 gestarte convergentieprogramma's, uitgevoerd in samenwerkingsverband tussen de TU Delft, het Erasmus MC en de Woudestein-faculteiten, gericht op het oplossen van complexe maatschappelijke vraagstukken. In deze samenwerking vervult ESSB een prominente rol. In het programma 'Healthy Start' bijvoorbeeld doet prof. dr. Ingmar Franken onderzoek naar middelenmisbruik onder jongeren. Het

programma heeft een transdisciplinaire aanpak waarbij de onderzoekers samenwerken met jongeren en wetenschappers van de TU Delft, maar ook met gemeenten, de verslavingszorg, onderzoekers van de afdeling Criminologie, Forensische Psychologie en met specialisten van het Erasmus Medisch Centrum. Een ander mooi voorbeeld vormt het in 2020 geopende Centre Governance of Migration and Diversity. Onder leiding van prof. dr. Peter Scholten worden hier studies verricht op het gebied van migratie en migratiegerelateerde diversiteit (PAGINA 68-69).

De relaties die ESSB als gevolg van de verschillende samenwerkingsvormen met Rotterdam had opgebouwd, kwamen goed van pas toen de faculteit tijdens de covidpandemie in hoge snelheid verschillende onderzoeken startte. Waar aanvankelijk vooral de medische aspecten van het virus centraal stonden, voorzagen verschillende ESSB-wetenschappers met hun onderzoeken en adviezen in de toenemende behoefte om de pandemie ook vanuit sociologisch en gedragswetenschappelijk perspectief te beschouwen. Daarmee vervulde de faculteit een prominente rol in het landelijk debat (PAGINA 70-71).

Ondersteuning

Vrijwel alle directbetrokkenen wijzen op de noodzaak en ook de rijkdom van het interdisciplinair werken. Grote maatschappelijke problemen kunnen nu eenmaal niet vanuit slechts één discipline worden behandeld. Dat betekent dat wetenschappers over hun grenzen heen moeten kijken. Veel medewerkers ervaren dat als een positieve ontwikkeling, een verruiming van hun academische horizon. Tegelijkertijd is de vaak intensieve vorm van samenwerking ook een

nieuwe opgave, aangezien de meeste onderzoekers gewend waren om in complete zelfstandigheid te werken. Naarmate de impact-gerelateerde projecten toenamen – in aantal, omvang en het aantal samenwerkingspartners – werd de urgentie om de ondersteuning verder te professionaliseren sterker. Semiha Denктаş: ‘Ga maar na. Bij die convergentieprojecten alleen al zijn drie universiteiten en verschillende faculteiten betrokken. Tezamen worden projecten georganiseerd, maar hoe ga je die vervolgens administratief en organisatorisch inrichten? En wie is waarvoor verantwoordelijk? We moesten goed met elkaar nadenken over modernisering en professionalisering van de onderzoeksondersteuning.’

Niet voor niets maakten Denктаş en haar team de professionalisering van de ondersteuning tot een van de speerpunten van het onderzoeksbeleid. Een uitgebreid Research Support team werd opgetuigd om wetenschappers bij te staan bij subsidieaanvragen en bij de opzet, inrichting en uitvoering van grote onderzoeksprojecten, al dan niet in samenwerkingsverband. Het is alles bij elkaar een breed pakket aan werkzaamheden, benadrukt dr. Flora Vanlangendonck, sinds 2023 hoofd van het Research Support-team: ‘Wij houden ons onder meer bezig met het ontwikkelen en implementeren van onderzoeksbeleid, het ondersteunen van kwaliteitszorgprocessen, het adviseren over het veilige opslaan en delen van onderzoeksdata, het faciliteren van methodologische vernieuwingen en het projectmanagement van extern gefinancierde projecten. Bij grote subsidieaanvragen begeleiden we bijvoorbeeld de onderzoeker niet alleen bij de aanvraag zelf, maar richten wij ons ook op de visitatie die

onlosmakelijk verbonden is met de verstrekte subsidie.’ De afdeling richtte onder meer de One Stop Research Shop in, een soort ‘wasstraat’ voor onderzoekers die allerlei gerichte middelen aanbiedt die van dienst zijn bij het stroomlijnen van de onderzoeksprocessen.

Belangrijk onderdeel van de ondersteuning is ook het faciliteren van vernieuwend onderzoek. Dit kwam onder meer tot uitdrukking bij de uitbreiding van het Erasmus Behavioural Lab (EBL), waar flinke investeringen zijn gedaan om met behulp van de nieuwste technieken gedragswetenschappelijk onderzoek te verrichten (PAGINA 72-73). Aanvankelijk was het EBL vooral in gebruik als een faciliteit voor de opleiding Psychologie. Maar daarin kwam al snel verandering, toen ook andere onderdelen van de faculteit zoals pedagogische wetenschappen en bestuurskunde de voordelen van het laboratoriumonderzoek ontdekten. Een groot gedeelte van de twaalfde verdieping van het Mandeville-gebouw is inmiddels ingeruimd voor dit laboratorium. De laatste uitbreidingen vonden de afgelopen jaren plaats. In 2021 werd het Erasmus Love Lab geopend, waarin mensen in een veilige, laagdrempelige omgeving over intieme vraagstukken als seksualiteit kunnen praten. Het jaar daarop werd het laboratorium uitgebreid met een afdeling Virtual Reality.

Cocreatie en innovatie

De versteviging en uitbreiding van het Erasmus Behavioural Lab laat zien dat ESSB niet alleen in impact-gedreven onderzoek investeert, maar zeker ook in *curiosity driven*, fundamenteel onderzoek. ‘Het een sluit het ander absoluut

niet uit', aldus Semiha Denктаş. Fundamenteel onderzoek, wetenschappelijke experimenten: het zijn juist vereisten voor het hoog houden van de kwaliteit van het onderzoek. Denктаş: 'Wetenschap is ook gewoon nieuwsgierig zijn naar nieuwe dingen en daarom moet je kunnen experimenteren. Daar willen we ook alle ruimte aan geven, zonder dat we zeggen: "Het mag niet mislukken". Je mag falen, dingen mogen verkeerd gaan. Dat hoort nu eenmaal bij de wetenschap.'

In de ambitie om maatschappelijke problemen te helpen oplossen, zo redeneert Denктаş, is de ontwikkeling van nieuwe onderzoekstechnieken en -methoden juist wezenlijk. 'Je kunt tenslotte geen *social impact* maken als je geen goed fundamenteel, wetenschappelijk onderzoek in huis hebt.' De kunst is dus om te waken over de juiste balans tussen fundamentele en meer toegepaste wetenschap en vooral ook om de verbinding tussen beide te maken. Die ontwikkeling is bijvoorbeeld zichtbaar in het EBL. Op basis van alle ontwikkelde nieuwe technieken, streeft directeur prof. dr. Matthias Wieser ernaar om in de toekomst met behulp van een mobiel laboratorium gedragsonderzoek ter plaatse op verschillende locaties in de stad te kunnen verrichten.

In deze lijn passen ook de onderzoeken die volgens de zogenoemde cocreatiemethode worden uitgevoerd. Steeds vaker zet ESSB de stap om niet alleen maatschappelijke problemen centraal te stellen en vanuit de theorie te benaderen, maar juist ook om de samenleving gericht te betrekken bij het definiëren en ontwikkelen van het onderzoek. Semiha Denктаş: 'Bij verschillende onderzoeken is het verstandig gebleken om van

meet af aan mensen daarin te betrekken. Het is verstandig om goed te luisteren, om te kunnen bepalen of er sprake is van een gedeelde probleemdefinitie. Natuurlijk moet je onafhankelijk blijven, maar je kunt vertrouwen bieden en laten zien wat je aan het doen bent en hoe je dat aan het doen bent. Je kunt laten zien dat je mensen serieus neemt en respecteert. Mensen zijn niet slechts data.' De methodieken, data en resultaten die uit dergelijke cocreatiemethoden voortkomen, zijn weer bruikbaar voor het fundamentele onderzoek aan de faculteit. Vandaar dat wel wordt gesproken van 'van binnen naar buiten, van buiten naar binnen.'

Dat gebeurt bijvoorbeeld in het Sync Lab, waar onderzoekers onder leiding van prof. dr. Eveline Crone samen met jongeren in de stad nadenken over de vraagstukken waar deze jongeren mee te maken hebben. Die vraagstukken verbindt zij vervolgens met het fundamentele neurowetenschappelijk onderzoek dat zij in datzelfde lab heeft ontwikkeld. Een ander voorbeeld van cocreatie vindt plaats in de kenniswerkplaats GovLab010, ontwikkeld door prof. dr. Arwin van Buuren. Hier worden bestuurskundige vraagstukken behandeld volgens een 'oplossingsgerichte ontwerpaanpak', wat wil zeggen dat de vraagstelling en inrichting van het onderzoek tot stand komen in dialoog en samenwerking tussen wetenschappers en gemeenteambtenaren (PAGINA 74-75).

In balans

Terugkijkend op de belangrijkste ontwikkelingen in het ESSB-onderzoek in de laatste vijf à tien jaar, stelt Semiha Denктаş vast dat de faculteit goed op weg is om de juiste balans te vinden

tussen fundamenteel en impact-gedreven interdisciplinair onderzoek: 'Ik ben ervan overtuigd dat we ruimte moeten bieden aan verschillende vormen. Ik vind dat er onderzoekers moeten blijven die puur fundamenteel onderzoek doen en die primair experimenteel vanuit het lab werken. Tegelijkertijd vind ik ook dat er ruimte moet zijn voor mensen die impact-gedreven onderzoek doen. Zij maken gebruik van weer andere onderzoeksmethoden, uiteenlopend van bijvoorbeeld experimenteel, ontwerpgericht of actiegericht. Als je die twee werelden vervolgens verbindt, die overigens meer overeenkomsten hebben dan verschillen, genereren we nieuwe kennis. Dat is volgens mij wel een belangrijke rol van onze universiteit en daarmee ook van onze faculteit.'

Die ambitie sluit volgens Denktas goed aan bij de behoefte vanuit de samenleving. 'Zoals we tijdens de pandemie goed konden zien, is er een grote maatschappelijke vraag naar wetenschappers die in gewoon Nederlands kunnen uitleggen wat er aan de hand is en wat verstandig is om te doen en wat niet.' Het sluit bovendien ook aan bij de mentaliteit van de jonge generatie onderzoekers. 'Wat ik steeds meer zie bij jonge onderzoekers, is dat zij met hun verworven kennis een maatschappelijke verantwoordelijkheid voelen. Zij zeggen: "Het kan toch niet zo zijn dat wij met een afstandje kijken naar wat er gebeurt en daar vervolgens alleen maar artikelen over schrijven? Wij zijn toch ook onderdeel van de samenleving, dus wij hebben daarin dan toch ook een actieve rol te spelen?"'

Rotterdam, de beste stad om onderzoek te doen

Voor zijn promotie in 1989 deed socioloog prof. dr. Godfried Engbersen onderzoek naar langdurige werkloosheid en de gevolgen daarvan, zoals armoede. Bijzonder was dat hij om dit onderzoek te doen twee jaar in het Rotterdamse Nieuwe Westen werkte en woonde, waar hij zich een antropoloog in eigen land waande. Tot zijn ongenoegen is het doen van veldwerk tegenwoordig wat in de verdrinking geraakt, nu veel hedendaags onderzoek vaak uitgaat van tekstanalyses, bijvoorbeeld van ambtelijke rapporten of wetenschappelijke publicaties, op grond waarvan vervolgens veranderingen in beleid en maatschappij worden gedestilleerd. Het doen van veldwerk is voor hem nog van groot belang om goed inzicht te krijgen in maatschappelijke problemen. Zeker naar een verschijnsel als armoede, dat nog altijd uiterst actueel is en in elk tijdsgewricht een ander gezicht heeft.

Sinds het onderzoek naar langdurige werkloosheid is er in Rotterdam veel veranderd, constateert ook Engbersen. In veel wijken heeft gentrificatie plaatsgevonden en is de bevolking steeds diverser geworden. Zo heeft zich een aanzienlijke migratie voorgedaan van nieuwe bevolkingsgroepen. Waren het vroeger nog 'klassieke' migrantengroepen als Surinamers, Antillianen, Turken, Marokkanen en Kaapverdianen, tegenwoordig is er in de stad sprake van superdiversiteit met een enorme hoeveelheid verschillende nationaliteiten, waaronder buitenlandse studenten en expats. Ook uit Midden- en Oost-Europese landen hebben velen de tocht naar Rotterdam gemaakt. Naast verandering is volgens Engbersen ook sprake van continuïteit. Rotterdam kent nog altijd hardnekkige sociale problemen als armoede en criminaliteit, al zijn de verschijningsvormen ervan anders.

Engbersen heeft altijd interdisciplinair gewerkt. Voor hem vergen complexe vraagstukken met veel verschillende gezichtspunten diverse disciplines om de problematiek te analyseren. Antropologie, bestuurskunde en sociologie zijn wetenschappen waarop hij bij zijn vele armoede-studies door de jaren heen telkens en nooit vergeefs een beroep deed. In zijn actuele werk over migratie en integratie zijn inzichten uit migratiestudies, politicologie en criminologie relevant, al zou hij zijn werkwijze zelf liever multidisciplinair noemen. Dat deze multidisciplinariteit tegenwoordig de wind in de rug heeft, doet hem deugd. Wel is van belang om een discipline heel goed te kennen. Het was ook de reden om na een hoogleraarschap bij Algemene Sociale Wetenschappen in Utrecht weer naar Rotterdam terug te keren. Volgens hem moet goed sociologisch onderzoek en kennis van de samenleving zowel kritisch zijn, als een praktische, beleidsachtige dimensie hebben. Oftewel: Van Doorns Rotterdamse formule, zoals die nog steeds wordt genoemd en onlosmakelijk aan de grondlegger van de oorspronkelijke Faculteit der Sociale Wetenschappen is verbonden.

De Erasmus Universiteit Rotterdam, en zeker ook ESSB, heeft de banden met de stad de laatste jaren weer nauwer aangehaald.

De gemeente Rotterdam fungeert vaak als partner in het onderzoek dat Engbersen doet. Zo is hij sinds 2012 de trekker van Kenniswerkplaats Leefbare Wijken, een samenwerkingsverband tussen de Erasmus Universiteit en gemeente Rotterdam op het gebied van Rotterdamse leefbaarheidsvraagstukken. Vanuit deze kenniswerkplaats heeft hij diverse onderzoeken gedaan naar de veranderende samenstelling van Rotterdamse wijken en de implicaties daarvan voor stedelijk beleid ten aanzien van wonen, voorzieningen, armoede en samenleven. Door zijn vele contacten met de gemeente Rotterdam kon hij direct starten met een grootschalig, longitudinaal onderzoek naar de maatschappelijke impact van COVID-19. Rotterdam was de eerste van de grote steden die nauw betrokken was bij dit onderzoek. Daaruit bleek opnieuw de hardheid van het bestaan: vooral de kwetsbaarste en armste groepen werden getroffen.

Voor Engbersen bepalen zulke belangrijke gebeurtenissen mede zijn onderzoeksagenda. Het is daarbij van belang om nauw met partijen in de stad samen te werken. Die wisselwerking tussen wetenschap en beleidspraktijk maakt voor hem Rotterdam de beste stad om onderzoek te doen, omdat juist daar alle relevante maatschappelijke vraagstukken in uitvergrote vorm terugkeren. Rotterdam is voor Godfried Engbersen zowel een belangrijke bron voor zijn wetenschappelijke verbeelding als voor zijn beleidsmatig werk.

Gebaseerd op een gesprek met prof. dr. Godfried Engbersen, 19 april 2024.

Vital Cities and Citizens

Bestuurskundige prof. dr. Jurian Edelenbos is sinds eind 2018 academisch directeur van het een jaar eerder in gang gezette Erasmus Initiative *Vital Cities and Citizens* (VCC), bedoeld om de kwaliteit van het leven in steden, bijvoorbeeld Rotterdam, te verbeteren. Het is een van de vier initiatieven die de Erasmus Universiteit Rotterdam heeft opgezet om interdisciplinair werken te stimuleren. De drie van oorsprong deelnemende partijen aan het programma waren het International Institute of Social Studies, de Erasmus School of History, Culture and Communication en ESSB. Momenteel zijn acht faculteiten betrokken bij VCC. Edelenbos structureerde VCC na zijn aantreden via vier thema's: de slimme stad, de inclusieve stad, de veerkrachtige stad en de rechtvaardig/duurzame stad en haar bewoners. Op die manier ontstond de mogelijkheid meer coherentie in het programma aan te brengen en tot meer interdisciplinaire uitwisseling van ideeën en inzichten te komen.

Op elk thema zijn een of meer 'thematrekkers' actief, die fungeren als de drijvende krachten om interdisciplinair samen te werken en onderzoeksprojecten in de praktijk te brengen. Eerste vereiste waarin flink werd geïnvesteerd was om elkaar te begrijpen en te onderzoeken wat het precies betekent om steden als Rotterdam blijvend te verbeteren. Ondanks de corona-pandemie leidde dit gezamenlijke proces tot de *position paper 'Urban Vitalism'*, die meteen een samenbindend element werd en waarin ook een duidelijke stip aan de horizon werd neergezet. Uitgangspunt was om ook en vooral vanuit het perspectief van bewoners kwaliteit van leven in de stad te begrijpen en de bewoners te activeren en hen actief bij te laten dragen aan de verschillende VCC-onderzoekspraktijken. Daarmee gaan maatschappelijke impact én onderzoek hand in hand.

Voor de onderzoekspraktijken zijn verschillende Rotterdamse wijken uitgezocht. In het in IJsselmonde (Rotterdam-Zuid) gelegen Reyeroord zijn de onderzoekers van de thema's slim en veerkrachtig aan de slag gegaan om een digitaliseringsproject voor de gemeenschap tot stand te brengen. Op verzoek van de bewoners werd dat veranderd. Het resultaat was iets heel anders: een jongerenhub, waarmee jongeren veel meer zijn te betrekken bij wat de stad aangaat. Dat heeft geleid tot een gedegen onderzoek en een documentaire over de wijk, genaamd *Ons Recht op Reyeroord*. Vereiste voor dit soort veranderingen is wel dat de onderzoekers kunnen meebewegen en een hoge mate van flexibiliteit aan de dag leggen. De conclusie is te trekken dat op basis van deze bevindingen het interdisciplinair werken wel onder de knie lijkt, maar Edelenbos waarschuwt voor te vroeg juichen. Volgens hem is het nog altijd een kwetsbare aanpak en blijft de VCC nodig als vehikel om mensen te

stimuleren de mogelijkheden voor interdisciplinair te blijven zien en in de praktijk te brengen.

In de tweede fase van VCC is vanuit de visie van *Urban Vitalism* met een groeiend aantal betrokkenen, met een actieve kern van ruim twintig mensen met hun eigen interdisciplinaire initiatieven (zoals *(re)mapping inclusive Rotterdam*, rechtvaardige duurzaamheid), toegewerkt naar een interdisciplinair programma waarin ‘wederkerig onderzoek’ en het programma *Wijkwijs* een belangrijke rol vervullen. In dit programma, waarin hecht met het convergentie-initiatief Resilient Delta wordt samengewerkt, komen steeds meer onderzoekspraktijken van de grond. Er lopen nu negen onderzoekspraktijken in verschillende Rotterdamse wijken (Tarwewijk, Afrikaanderwijk, Schiebroek, Hillesluis, Vreewijk, Delfshaven, Beverwaard, Crooswijk en Pauluskerk in het centrum). In Schiebroek (Rotterdam-Noord) is dat bijvoorbeeld een project over duurzaam wonen en zorg, waarbij de doelgroep expliciet wordt benaderd om te cocreëren. In Vreewijk en Afrikaanderwijk (Rotterdam-Zuid) is een praktijk gaande waarin onder de naam ‘datadonatie’ naar de gezondheid in de wijk wordt gekeken en waarin, naast participatie van bewoners, vooral de voorzieningen centraal zijn komen te staan. Met de Pauluskerk in het Rotterdamse stadscentrum wordt samengewerkt om de daklozenproblematiek beter te begrijpen en te adresseren. In veel projecten van VCC wordt met een reeks van verschillende partijen samengewerkt, van Veldacademie, Kenniswerkplaatsen, tot en met filantropische stichtingen als de Verre Bergen. Voor alle projecten geldt dat de onderzoeker verschillende rollen kan vervullen, van observator tot actief participant en actieonderzoeker. Een link met het onderwijs wordt gelegd doordat studenten aan de projecten deelnemen en zo al tijdens hun opleiding met transdisciplinair onderzoek in aanraking komen.

Jurian Edelenbos is vooral verheugd dat deze trans- en multidisciplinaire werkwijze tegenwoordig ook de erkenning en waardering krijgt die zij verdient. Wie uit zijn discipline schulp durft te kruipen wordt daarvoor tegenwoordig gewaardeerd en erkend. Vroeger was dat anders. Deze nieuwe invulling van de Rotterdamse formule, waaraan nu ook erkenning en waardering zijn toegevoegd, is een belangrijke waarborg om de inbedding en verankering van deze vorm van academisch werken het momentum te laten behouden.

Gebaseerd op een gesprek met prof. dr. Jurian Edelenbos, 5 april 2024.

De eerste hoogleraar kinderarmoede

In maart 2024 hield pedagogisch wetenschapper en epidemioloog prof. dr. Nicole Lucassen haar oratie als bijzonder hoogleraar Kinderarmoede. Dat er aan de Erasmus Universiteit Rotterdam een hoogleraar kinderarmoede aan de slag is gegaan, is op zich al een unieke gebeurtenis. Niet eerder heeft deze problematiek, waarin Rotterdam treurig genoeg op kop gaat, een eigen hoogleraar gehad. Het initiatief is afkomstig van het Nationaal Fonds Kinderhulp en de gemeente Rotterdam, die de handen ineen hebben geslagen om het probleem kinderarmoede het hoofd te bieden. Zowel ESSB als Hogeschool Rotterdam werd benaderd om in nauwe samenwerking met elkaar het vraagstuk aan te pakken. Dit leidde in Rotterdam tot een unieke samenwerking tussen een private partij, een overheid, een hogeschool en de universiteit.

De belangrijkste onderzoeksvraag vanuit Kinderhulp en de gemeente was hoe kinderen en jongeren kansrijk, veilig en gezond kunnen opgroeien. Vervolgens vertaalden ESSB en Hogeschool Rotterdam dit naar specifieke onderzoeksvragen. De hogeschool had in de persoon van dr. Mariëtte Lusse al een eigen lector; Nicole Lucassen ging bij ESSB als bijzonder hoogleraar aan het werk. Twee promovendi, een per onderwijsinstelling, werden aangesteld om data te verzamelen en het onderzoek uit te voeren.

Het onderzoek van de faculteit en de hogeschool is vooral ontwerpgericht en moet handvatten leveren voor beleid en praktijk, althans hoe de bestrijding van kinderarmoede beter vorm kan krijgen. Het moet leiden tot adviezen gebaseerd op onderzoeksresultaten, waarin ook expliciet de stem van ouders en kinderen zal doorklinken. In januari 2023 werd het startsein gegeven om de ‘temperatuur’ te meten en te onderzoeken wat er goed gaat en wat er beter kan. Daarbij werden alle betrokkenen geraadpleegd, van professionals tot en met de gezinnen waarom het in Rotterdam gaat. Vervolgens kwam een fase van dataverzameling en het formuleren van een aantal oplossingsrichtingen, een fase die in juni wordt afgerond. Het onderzoek spitst zich toe op vier wijken in Rotterdam: Beverwaard en Tarwewijk in Rotterdam-Zuid, Oude Noorden/Crooswijk in Rotterdam-Noord en Delfshaven in Rotterdam-West. Daar zijn een aantal organisaties al bezig met een integrale aanpak van kinderarmoede, een aanpak op meerdere leefgebieden.

Organisaties voeren lang niet altijd overleg met elkaar, waardoor ouders soms tegengestelde adviezen ontvangen en niet meer weten wat ze precies moeten doen. Betere samenwerking op dit vlak lijkt daarom een eerste vereiste voor effectieve

hulpverlening aan gezinnen. Niet alleen de gezinnen, ook de hulpverleners spelen een belangrijke rol in het onderzoek. Doordat dr. Mariëtte Lusse aan de hogeschool al onderzoek had gedaan naar de methodiek van informele en half-formele organisaties, lag er een goede basis om het onderzoek te starten. Van belang is ook alle betrokken organisaties aan boord te houden, door voortdurend bevindingen op elkaar af te stemmen en zowel het management en degenen die dagelijks met de gezinnen hebben te maken op dezelfde golflengte te houden.

Het onderzoek naar kinderarmoede verloopt transdisciplinair: de onderzoekers zitten doorgaans met uitvoerders, management en beleidsmakers aan tafel, maar ook met ervaringsdeskundigen, bijvoorbeeld van Warm Rotterdam en met de kinderen en jongeren zelf. Alle expertise van de betrokkenen wordt geïntegreerd om uiteindelijk tot concrete oplossingen te kunnen komen. Nu Nicole Lucassen enige tijd met dit vraagstuk bezig is, vraagt ze zich soms weleens af waarom voor de benadering van dit en andere maatschappelijke vraagstukken de transdisciplinaire benadering niet vaker wordt gehanteerd. Investering om elkaar te leren kennen en een goede samenwerking tussen alle betrokkenen, van hulpverleners tot de gezinnen zelf, zijn de noodzakelijke ingrediënten die tot een beter beleid en een effectievere praktijk kunnen leiden.

Gebaseerd op een gesprek met prof. dr. Nicole Lucassen, 10 april 2024.

Movez Lab

Prof. dr. Moniek Buijzen en prof. dr. Esther Rozendaal proberen in hun werk alle componenten van het academische bedrijf met elkaar te integreren. Dat doen ze bijvoorbeeld samen met en in het Movez Lab, waarin onderwijs, onderzoek en impact nauw met elkaar zijn verbonden. Toen zij in 2020 aan de slag gingen bij de faculteit ESSB – met Buijzen als hoogleraar *Communication and Behavioural Change* en Rozendaal sinds 2023 als hoogleraar *Digital Resilience* – hebben zij het Movez Lab opgebouwd. Het Movez Lab is erop gericht de opgroeiende generatie op een gezonde, slimme en verantwoorde manier met de hen omringende media om te laten gaan. Daarbij snijdt het mes aan twee kanten: enerzijds wordt wetenschappelijke kennis opgedaan, anderzijds worden methodieken ontwikkeld om het welzijn van jongeren te verbeteren.

Een integrale aanpak van de problematiek staat daarbij voorop. Bij het beantwoorden van de onderzoeksvraag worden alle deelnemende partijen gehoord en geraadpleegd: de jongeren zelf, hun ouders, de scholen die ze bezoeken, de gezondheidsorganisaties waarmee ze te maken hebben. Een duidelijke systeembenadering is nodig om deze ‘*stakeholders-science*’ te kunnen toepassen: wie zijn er stakeholder, welke rol spelen zij in de beantwoording van de onderzoeksvraag en hoe is hun invloedssfeer in kaart te brengen? Het gaat om *wicked problems*, die dienovereenkomstig om *wicked solutions* vragen. Voor wetenschappers is dat een complexe puzzel, waarin zij worden geprikkeld en uitgedaagd.

Ooit gingen Buijzen en Rozendaal met een stapel vragenlijsten naar de scholen om die in de klas te laten invullen en weer terug te gaan naar de universiteit. Die houding is de afgelopen jaren ingrijpend veranderd. Er is veel meer gelijkwaardigheid en wederkerigheid gekomen. De jongeren moeten iets aan het onderzoek hebben, maar dat geldt ook voor de scholen die tijd en ruimte beschikbaar stellen en voor de ouders, die toestemming moeten geven dat wetenschappers hun kinderen vragen stellen. Het is een geleidelijk proces geweest, dat op een natuurlijke, organische manier is verlopen en waarin alle deelnemende partijen zich nu kunnen vinden. De onderzoeksdeelnemers hebben een hoge mate van emancipatie ondergaan. Hun stem wordt gehoord. Dat betekent dat een onderzoeksvraag ook een heel andere kant op kan, hetgeen aanpassingsvermogen van de onderzoekers vereist. Die verandering zit op dit moment in een stroomversnelling en congrueert volledig met de strategie van de EUR en ESSB.

Het Movez Lab werkt veel met scholen in Rotterdam, maar ook in de rest van het land, in plaatsen als Almere en Bilthoven. Ook worden soms lokale organisaties bij het onderzoek betrokken, zoals jongerenorganisaties op Rotterdam-Zuid. Dat de Erasmus Universiteit Rotterdam daarin vooroploopt, ook internationaal gezien, beschouwt Moniek Buijzen als een groot succes. De deelnemende partijen waarderen de houding van gelijkwaardigheid en samenwerking. Soms is het hartverwarmend en ontroerend om te zien hoe die veranderde houding op prijs wordt gesteld. Die aanpak kan een doorslaggevende rol spelen in het dichten van de gapende kloof die is ontstaan tussen burger en overheid en in het wegnemen van het wantrouwen dat sommigen koesteren jegens de wetenschap.

De multidisciplinaire en transdisciplinaire aanpak van onderzoeksvragen is voor Moniek Buijzen en Esther Rozendaal vanzelfsprekend. De problemen zijn zo complex, dat meerdere invalshoeken noodzakelijk zijn om ze te beantwoorden. In 2003 promoveerde de communicatiewetenschapper Buijzen op de effecten van televisiereclame op kinderen. In die tijd was het voor haar knokken om serieus te worden genomen met maatschappelijk relevant onderzoek, omdat op de 'toegepaste wetenschappen' door anderen nog weleens werd neergekeken. Inmiddels is het tij helemaal gekeerd, wordt er juist veel belang gehecht aan maatschappelijke impact. En ook het serieus nemen van de onderzoeksparticipant binnen diens systeem is niet nieuw. In tal van wetenschappen werden al in de jaren zestig en zeventig de participatieve methoden toegepast die nu steeds meer in zwang raken, maar tot voor kort door de 'harde' wetenschappen nog niet werden erkend. Dat is nu gelukkig aan het veranderen, mede door de opkomst van digitale technologie die complexe systeemanalyse mogelijk maakt. Het werken aan een onderzoeksvraag vergt volgens Moniek Buijzen juist integrale, transdisciplinaire teamsamenwerking, waarin iedereen een rol speelt. Daarin doet niemand iets alleen.

Gebaseerd op een gesprek met prof. dr. Moniek Buijzen, 10 april 2024.

Growing up Together in Society

In 2022 ontving het consortium *Growing up Together in Society* (GUTS) een Zwaartekracht-subsidie van 22 miljoen euro, waarvoor dit onderzoeksconsortium onder leiding van prof. dr. Eveline Crone voor tien jaar was gegarandeerd. Het binnenhalen van deze subsidie was een unicum voor Campus Woudestein. Het GUTS-consortium is een samenwerkingsverband tussen ESSB, Vrije Universiteit Amsterdam, Universiteit van Amsterdam, Universiteit Leiden, Universiteit Groningen, Universiteit Utrecht, het Amsterdam Universitair Medisch Centrum, het Radboud Universitair Medisch Centrum en het Netherlands Institute of Neuroscience.

Eveline Crone, als hoogleraar ontwikkelingsneurowetenschap in de maatschappij, is gespecialiseerd in de thematiek van de adolescentie van het kind tot volwassene. Het begin van het veelomvattende Zwaartekrachtonderzoek, dat zich richt op de vraag hoe jongeren in de complexe maatschappij van vandaag de dag opgroeien, vond plaats in januari 2023.

In 2020 trad zij in dienst bij ESSB samen met haar teamleden in het Sync Lab. De combinatie van een universiteit in een uitermate pragmatisch aangelegde stad oefende een grote aantrekkingskracht op haar uit. De geboren Schiedamse zag in Rotterdam een proeftuin om grote, uitdagende en complexe maatschappelijke uitdagingen te bestuderen, omdat de stad haar door haar grote verscheidenheid, tegenstellingen en veerkracht fascineerde en bovendien een grote jongerenpopulatie heeft. Omdat haar werk gericht is op maatschappelijke impact en cocreatie binnen en buiten de universiteit, werd ze met ingang van 1 januari 2023 samen met prof. dr. Moniek Buijzen benoemd tot Erasmus Professor.

De toekenning van deze Zwaartekrachtsubsidie is een nieuw hoogtepunt in haar wetenschappelijke loopbaan. Crone maakt daarbij onder meer gebruik van *Magnetic Resonance Imaging* (MRI), van hersenscans en van tal van andere methoden uit de neurowetenschap, die ze rekent tot haar 'toolbox'. Daarnaast werken zij en haar team intensief samen met partners in de samenleving die haar onderzoek verder kunnen helpen en kunnen leiden tot nieuwe en onverwachte allianties. Dan gaat het om instanties als de gemeente Rotterdam, maar ook om samenwerking met Netwerk Nieuw Rotterdam, een jongerenorganisatie, of met scholen als Albeda middelbaar beroepsonderwijs (mbo), waarbij de onderwerpen die jongeren zelf aandragen leidend zijn in het onderzoeksprogramma.

Bij het GUTS-onderzoek staat de vraag centraal hoe jongeren opgroeien in een complexe samenleving met verschillen in sociaal-economische achtergronden, sociale netwerken en vriendengroepen. Ook wordt gekeken waarom sommige jongeren moeite hebben zich aan de wet te houden. De ervaring leert dat juist samenwerking met grote netwerken uit het dagelijks leven het onderzoek ingrijpend verbetert. Multidisciplinariteit staat voor Eveline Crone hoog in het vaandel. Het werken met inzichten uit de psychologie, pedagogische wetenschappen en sociologie, die met elkaar combineren en daar duiding aan geven, dat staat bij haar centraal om de vraag zo goed mogelijk te beantwoorden.

Ook de samenwerking met de TU Delft kan daarbij behulpzaam zijn, omdat de designmethode om een vraagstuk als *'wicked problem'* te benaderen een nieuwe kijk geeft op bestaande vraagstukken. Die samenwerking past naadloos in de *Convergence Agenda*, de overeenkomst tussen de EUR, TU Delft en Erasmus MC om in samenwerking verschillende disciplines te overbruggen. Onderdeel van die agenda is *Healthy Start*, een initiatief dat Eveline Crone zelf is begonnen en waar veel mensen vanuit ESSB actief zijn. Uitgangspunt is dat elk kind en elke jongvolwassene de kans moet krijgen zich volledig te ontwikkelen.

Gebaseerd op een gesprek met prof. dr. Eveline Crone, 3 april 2024.

Samenwerking in de stad

De van oorsprong bestuurskundige prof. dr. Peter Scholten ziet het als een uitdaging om maatschappelijke vraagstukken vanuit verschillende disciplines te benaderen. Daarom gaat hij eerst na welke disciplines precies van belang zijn om een goed beeld van de problematiek te krijgen. Een voorbeeld daarvan is het vraagstuk van migratie, waarin hij is gespecialiseerd. Dat wordt volgens hem pas een probleem wanneer mensen dat als zodanig ervaren. Het onderwerp vergt hoe dan ook een interdisciplinaire aanpak. Hij coördineert de masteropleiding Governance of Migration and Diversity, die voortkomt uit het samenwerkingsverband tussen de Erasmus Universiteit Rotterdam, de Rijksuniversiteit Leiden en de Technische Universiteit Delft, een samenwerking die doorgaans wordt aangeduid als LDE. Tegelijk is hij een van de coördinatoren van het Erasmus Migration & Diversity Institute (EMDI), dat een multidisciplinair platform is voor onderzoek naar migratie en diversiteit. De multidisciplinariteit blijkt al uit de aangesloten deelnemers. Naast de faculteit ESSB zijn dat de Erasmus School of History, Culture and Communication, het International Institute of Social Studies, het Erasmus Medisch Centrum en de Erasmus School of Law.

In de samenwerking tussen de universiteiten van Rotterdam, Leiden en Delft ziet hij een unieke clustering van disciplines die met elkaar samenwerken, een samenwerking die er eenvoudigweg niet zou zijn wanneer ze niet de krachten hadden gebundeld en los van elkaar zouden bestaan. De kracht schuilt juist in die bijzondere samenwerking. Wie op dit moment alleen vanuit zijn eigen discipline een maatschappelijk vraagstuk te lijf wil gaan, staat al bij voorbaat met 3-0 achter, vindt Scholten. Juist samenwerken, de krachten bundelen en inter- en transdisciplinariteit verlenen het onderzoek een stevige basis, waarbij de Rotterdamse formule op de achtergrond meespeelt als drijvende kracht om zo maatschappelijk mogelijk bezig te zijn. Het onderzoek dat hij verricht, evolueert daarom hoe dan ook tot maatschappelijke impact. Maar dat gaat hem niet ver genoeg. Om in de stad echt iets te kunnen betekenen is niet alleen impact nodig, maar in een sterkere vorm ook engagement.

Peter Scholten was tot 2022 coördinator van het International Migration Research Network IMISCOE, het grootste netwerk ter wereld dat zich bezighoudt met migratie. Hij bracht het netwerk niet alleen naar Rotterdam, maar schiep daarmee ook een groot aantal internationale mogelijkheden tot interdisciplinariteit. In deze periode breidde het aantal aangesloten universiteiten zich uit van rond de dertig tot meer dan zestig. Uit IMISCOE kwam vervolgens UNIC voort, een samenwerkingsverband van tien Europese universiteiten die in een postindustriële transitie verkeren en nieuwe

wegen zoeken die moeten leiden tot de universiteit van de toekomst. Ook hier is samenwerking weer het sleutelwoord. Die moet leiden tot cocreatie gericht op maatschappelijke impact en verbetering. Een van de aangesloten universiteiten is bijvoorbeeld die van het Spaanse Bilbao, een stad die in vele opzichten met Rotterdam is te vergelijken.

Een van de veranderingen die de laatste jaren hebben plaatsgevonden is dat er aan ESSB en op de EUR meer aandacht is ontstaan voor multidisciplinariteit en samenwerking. Het is een omgeving die Peter Scholten dagelijks inspireert en stimuleert, een wat zachtere cultuur die de overhand heeft gekregen en vertrouwen uitstraalt. Het is een omgeving waarin ook praktijkkennis serieus wordt genomen. De stad denkt mee met onderzoeksvragen en maatschappelijke organisaties worden in verschillende rollen bij het onderzoek betrokken. Dat inbedden in het wezen van de faculteit heeft heel soepel te kunnen plaatsvinden, is de afgelopen jaren gebleken.

Gebaseerd op een gesprek met prof. dr. Peter Scholten, 29 maart 2024.

Corona en ESSB

De uitbraak van COVID-19 heeft veel onderzoekers van de ESSB gemotiveerd om onderzoek te doen naar de effecten en gevolgen op mens en samenleving van het coronavirus en de afgekondigde maatregelen. Met vliegende vaart werden onderzoeken opgetuigd waarbij vaak door verschillende disciplines werd samengewerkt. Men wilde niet alleen de gevolgen in kaart brengen, maar ook overheden en de politiek helpen met het verbeteren van hun coronabeleid en de maatregelen.

Doordat door de overheid extra middelen voor onderzoek werden verschaft, konden ook veel onderzoeksprojecten daadwerkelijk uitgevoerd worden. Belangrijke drijfveer en motivatie was om het geluid van de sociale en gedragswetenschappen ook te laten klinken naast de dominante medische berichten. In de media was grote honger naar deze informatie. Aan de lopende band traden ESSB-wetenschappers op in de media en daarbuiten.

Socioloog prof. dr. Godfried Engbersen startte onmiddellijk na de eerste lockdown in 2020 zijn onderzoek naar de maatschappelijke impact van COVID-19 op kwetsbare groepen in grote steden en in Nederland. Hij wist in korte tijd steden als Rotterdam en Den Haag te betrekken bij dit onderzoek. Zijn team bestond uit wetenschappers van de ESSB, Hogeschool Den Haag, Risbo en maakte gebruik van het Kieskompas-panel. Het werd een langlopend project waarbij later ook andere gemeenten aansloten. Het onderzoek, dat groten-deels wordt gefinancierd door ZonMw, loopt nog steeds door. Vanaf het eerste rapport in april 2020 'De bedreigde stad' zijn er talloze rapporten en ander publicaties verschenen. Deze rapporten genereerden veel media-aandacht en adviesvragen van overheden en andere organisaties.

Om de leidende positie van de ESSB in het sociale en gedragswetenschappelijke onderzoek tijdens de pandemie nog verder over het voetlicht te brengen, werd in mei 2021 onder leiding van vice-decaan Semiha Denктаş een online conferentie georganiseerd: 'Resilience and Recovery after COVID-19: insights from the social & behavioural sciences'. De conferentie bestond uit twee delen: een wetenschappelijk deel bestemd voor wetenschappers en een kennismiddag waarbij ESSB-wetenschappers en maatschappelijke partijen in gesprek gingen over de sociaal- en gedragswetenschappelijke vragen die er speelden om de samenleving zo goed mogelijk door en uit deze crisis te navigeren.

Daarnaast zaten prof. dr. Semiha Denктаş en prof. dr. Moniek Buijzen in de wetenschappelijke adviesraad van de gedragsunit van het RIVM. En was prof. dr. Wolfgang Ebbers benoemd in de Taskforce Gedragwetenschappen van het ministerie van Volksgezondheid en leidde hij het onderzoek naar de Coronamelder.

Erasmus Behavioural Lab

Voor prof. dr. Matthias Wieser is het Erasmus Behavioural Lab (EBL) het middel bij uitstek om als state-of-the-artlaboratorium meer te weten te komen over hoe psychologische aandoeningen ontstaan. Met experimenten kunnen we zowel oorzaken en gevolgen onderzoeken. Zo is na te gaan hoe bijvoorbeeld een angststoornis kan ontstaan, hoe een verslaving vormgeeft aan gedrag of hoe men sociale afwijzing verwerkt. In het laboratorium zijn verschillende omstandigheden en factoren kunstmatig na te bootsen, waarbij onmiddellijk is te zien hoe mensen daarop reageren. Daarbij gaat het dan om het creëren van omstandigheden die een bepaald soort gedrag teweegbrengen.

In het laboratorium worden verschillende metingen verricht. Metingen van signalen die het lichaam geeft zijn een waardevolle toevoeging aan het wetenschappelijk onderzoek, maar om die te kunnen doen is de aanwezigheid van een laboratorium noodzakelijk. Met het toepassen van een elektrocardiogram (ECG) is de activiteit van de hartspier en daarmee de hartslag te registreren. Met het elektro-encefalogram (EEG) zijn met behulp van elektroden op het hoofd de hersenactiviteiten vast te leggen. Ook zijn in het laboratorium hersenmetingen mogelijk die het geheugen in kaart brengen, waarmee kan worden vastgesteld waarom mensen zich op een gegeven moment minder kunnen herinneren dan voorheen. Met deze technieken kunnen we veel dingen leren over iemand, zonder dat iemand bewust vragenlijsten invult. Die worden eveneens gebruikt, maar altijd blijft de vraag of mensen de vragen op zo'n lijst wel goed begrijpen en of zij de vragen wel helemaal eerlijk hebben ingevuld.

In het EBL kunnen we ook de interactie tussen meerdere mensen observeren. Dat kan bijvoorbeeld van waarde zijn bij het onderzoeken van opvoeding en hoe het gedrag van ouders kinderen beïnvloedt. Wanneer ouders een bepaald gedrag vertonen is meteen na te gaan hoe hun kinderen daarop reageren. De interactie wordt ook op video vastgelegd. Getrainde onderzoekers kunnen elke seconde van de opnames analyseren en zien welk gedrag het kind vertoont. Is het blij of juist verdrietig, vermijdt het de ouders of zoekt het juist toenadering? De wisselwerking tussen ouders en kinderen is op die manier nauwkeurig vast te leggen.

Nieuwe uitbreidingen van het EBL hebben onlangs plaatsgevonden. Het lab is onder andere uitgebreid met een afdeling die speciaal is gericht op virtual reality. Hiermee kunnen onderzoekers een virtuele wereld die veel meer lijkt op de echte wereld het laboratorium in brengen, waardoor we een brug laboratorium en in de

praktijk. Dit is geheel volgens de strategie van de faculteit om het onderzoek en de onderzoekers meer in contact met de maatschappij te brengen. De wens van Mathias Wieser is om deze vorm van onderzoek op den duur nog verder door te trekken naar de praktijk in de vorm van een mobiel laboratorium. Daarmee kunnen mensen ter plekke worden voorzien van elektroden om hun hartslag of hersenactiviteit te registreren, om nader te onderzoeken hoe zij bijvoorbeeld reageren op het betreden van de Markthal in het centrum van Rotterdam.

Het EBL heeft extra mogelijkheden gekregen om EEG te meten. In samenwerking met het Erasmus Medisch Centrum kunnen onderzoekers nu ook gebruik maken van een MRI-scanner om heel gedetailleerd naar hersenstructuur en -functie te kijken. Deze uitbreiding hangt deels samen met een grote Zwaartekrachtsubsidie die is toegekend aan een team onder leiding van prof. dr. Eveline Crone. De EUR en ESSB werken hier in een consortium samen met andere universiteiten en instellingen. Daarnaast is er in het laboratorium sinds 2021 een speciaal Erasmus Love Lab ingericht, waarin op een interdisciplinaire wijze onderzoek wordt gedaan naar intieme relaties en seksualiteit. Het is, in tegenstelling tot de meer steriele en nuchtere opzet van de meetafdelingen van het lab, zodanig ingericht dat mensen zich er veilig voelen om met onderzoekers over de intiemste dingen te kunnen praten.

Het EBL speelt ook een belangrijke rol in de Convergence waarin de faculteit nauw samenwerkt met het Erasmus Medisch Centrum en met de Technische Universiteit Delft. Juist hier is trans- en interdisciplinair onderzoek aan de orde van de dag en vindt een voortdurende uitwisseling plaats van kennis en expertise tussen de verschillende universiteiten. Voor Matthias Wieser is het EBL een van de wezenlijke onderdelen van het wetenschappelijk onderzoek aan de faculteit, al kan het werk in het EBL nooit gedaan worden zonder de waardevolle en onschatbare inzet van de ondersteuning van de vaste laboratoriumstaf onder leiding van Christiaan Tieman.

Gebaseerd op een gesprek met prof. dr. Matthias Wieser, 5 april 2024.

De speurtocht naar beter overheidsbeleid

Prof. dr. Arwin van Buuren studeerde in 2002 af bij de opleiding bestuurskunde, waarna hij zich wijdde aan promotieonderzoek. Nadat hij dat in 2006 had afgerond, kon hij onmiddellijk aan de slag als universitair docent. Bij het zoeken naar een eigen onderzoeksagenda bemerkte hij dat veel opdrachtgevers buiten de universitaire gemeenschap met vragen zaten. Die vragen oplossen zag hij als een grote uitdaging. Op die manier was hij al enige tijd voordat het woord 'impact' zijn huidige betekenis had gekregen met impact-gericht onderzoek bezig, waarbij hij overigens nogal eens de opmerking kreeg dat hij wel erg veel aan het 'buiten spelen' was.

Bestuurskundig onderzoek bleek vooral te helpen om achteraf te begrijpen waarom beleid niet werkt. Veel lastiger is het om vooraf te kunnen adviseren over wat wel zou kunnen werken, zo ondervond Arwin van Buuren door de jaren heen. Ontwerpers zijn beter dan anderen in staat op basis van creatieve, onorthodoxe methoden een probleem tot een oplossing te brengen. Die werkwijze inspireerde hem. Het leidde tot twee initiatieven. Het eerste was om het contractonderzoek beter te structureren en te stroomlijnen, wat leidde tot de oprichting van GovernEUR, een academisch adviesbureau met een sterke relatie met het onderzoeksprogramma van bestuurskunde. Het andere initiatief leidde tot het in het leven roepen van de *Erasmus Governance Design Studio*, die zich uiteindelijk ontwikkelde tot de *Erasmus Social Design Hub*. De studio en hub zijn bedoeld om het ontwerpgericht onderzoek een impuls te geven. Inmiddels begint deze werkwijze ook bij psychologie en pedagogische wetenschappen gangbaar te worden, omdat deze ontwerpmethodes het gesprek tussen disciplines aanzienlijk vergemakkelijkt vanwege de gerichtheid op cocreatie en het samenbrengen van kennis uit verschillende bronnen.

Al geruime tijd werkt Arwin van Buuren bij het doen van zijn onderzoek nauw samen met de gemeente Rotterdam. Die samenwerking resulteerde in 2019 in GovLab010, een kenniswerkplaats waarin gemeentelijke ambtenaren en universitaire wetenschappers op een ontwerpgerichte leest en in cocreatie onderzoek doen. De verscheidenheid aan onderzoeksonderwerpen is groot. Concrete resultaten zijn onder meer behaald bij het onderzoek naar het bestuursmodel, dat leidde tot de grondslag van een nieuw model van besturen dat de gemeente Rotterdam sinds enige tijd hanteert.

GovLab010 werkt sterk vraaggestuurd (op basis van concrete vragen vanuit de organisatie), maar agendeert ook zelf thema's. Recent is bijvoorbeeld begonnen met een onderzoek naar organisatietrauma's. De onderzoekers merkten dat delen van

de organisatie – zeker als er na een fout of misstap hard was ingegrepen – tamelijk verlamd leken te zijn, risicomijdend of zelfs ronduit angstig. Door onderzoek te doen naar de aanwezigheid van trauma's willen de onderzoekers ontdekken of er ook behandelingen te bedenken zijn om de organisatie te helpen. Maar ook onderwerpen als ambtelijk vakmanschap en het vermogen om te kunnen anticiperen op de toekomst zijn onderzoeksthema's. Uitgangspunt is dat de gemeente en de universiteit er beide geld in stoppen en een gezamenlijke agenda hanteren, waarbij ze op basis van gelijkwaardigheid en wederkerigheid intensief samenwerken.

Niet alleen in Rotterdam is Arwin van Buuren actief. Met de *Erasmus Social Design Hub* werkt een team onderzoekers aan een opdracht in de gemeente Den Haag, die kampt met de aanpak van afval op straat. Ook hierin staat een oplossingsgerichte ontwerpaanpak voorop. Met de gemeenten Barendrecht, Albrandswaard en Ridderkerk werkt de hub aan een project om na te gaan hoe mensen omgaan met verduurzaming. Een van de resultaten van dit onderzoek is de aanleg van een voedseltuin als interventie, die aanjager kan zijn om bewuster met voedsel om te gaan. De maatschappelijke impact van een dergelijk onderzoek kan daardoor aanzienlijk zijn.

Arwin van Buuren had vroeger weleens het idee dat hij tegen de stroom in roeide, maar tegenwoordig heeft hij met zijn op impact gerichte onderzoek de wind comfotabel in de rug. Niet voor niets werd hij in het voorjaar van 2024 benoemd tot strategisch decaan op het gebied van impact en engagement, zodat hij nu voor de EUR als geheel deze thema's nog beter op de kaart kan zetten.

Gebaseerd op een gesprek met prof. dr. Arwin van Buuren, 10 april 2024.